

ИЗВОД ИЗ СТУДИЈЕ ЗАШТИТЕ ЗАШТИЋЕНОГ СТАНИШТА „ДИВЧИБАРЕ”

У складу са чланом 42. став 9. Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16, 95/18-др. закон и 71/21), Министарство заштите животне средине објављује извод из студије заштите на основу кога ће заинтересована јавност моћи да идентификује у простору дефинисане границе и режим заштите заштићеног подручја II (друге) категорије, Заштићено станиште „Дивчибаре”.

Заштићено станиште „Дивчибаре” представља део простране површи на подручју планине Маљен у западном делу централне Србије. Карактеришу га шумски екосистеми утиснути у влажне еутрофне и мезотрофне травне формације у окружењу туристичког центра Дивчибаре. Иако сведено на само три засебна локалитета, „Бела Каменица”, „Жујан” и „Питомине”, поседује вредне флористичко-вегетацијске елементе значајне за очување на националном и међународном нивоу.

Највећи део подручја Дивчибара лежи на серпентинској геолошкој подлози. Оно што се колоквијално зове „Дивчибарска тресава” су, заправо, проширени заравњени делови долине токова Беле Каменице и Црне Каменице, изграђени од квартарних творевина.

На релативно малој површини заштићеног подручја нашле су станиште 464 биљне врсте које чине 12,44% целокупне флоре Србије, што ово подручје издваја од суседних крајева Србије. Од укупног броја врста биљака, 90 имају национални и међународни значај, а 63 су заштићене према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива. Од укупног броја заштићених врста, 11 је строго заштићених, међу којима су: *Anacamptis coriophora* (смрдљиви каћунак), *Echium russicum* (змијоглавка), *Epipactis atrorubens* (тамноцрвена калуђарка), *Gladiolus imbricatus* (црепаста гладиола), *Iris sibirica* (сибирска перуника), док су 52 заштићене – међу којима су: *Anacamptis morio* (каћунак), *Anacamptis pyramidalis* (плаштак), *Colchicum autumnale* (мразовац), *Dactylorhiza sambucina* (миомирисни каћун), *Daphne blagayana* (Благајев јеремичак), *Epipactis helleborine* (калуђарка) и друге. Такође, забележено је и 14 реликтних врста – *Aremonia agrimonoides* (павловац), *Aruncus dioicus* (суручица), *Allium ursinum* (сремуш), *Asarum europaeum* (копитњак), *Epimedium alpinum* (девет Југовића), *Eriophorum latifolium* (ветрогон), *Erythronium dens-canis* (пасји зуб), *Euphorbia glabriflora* (голоцветна млечика), *Lilium martagon* (шумски љиљан), *Melittis melissophyllum* (маточика), *Sanicula europaea* (миллоглед), *Parnassia palustris* (златникова бела трава), *Phleum alpinum* и *Poa alpina* subsp. *alpina*.

Осим наведеног, неопходно је истаћи да Дивчибаре представљају малу ботаничку башту орхидеја на отвореном, која је веома значајна, не само из разлога што је у њој забележено 16 врста и подврста орхидеја (што представља трећину од укупно 57 регистрованих орхидеја у западној Србији), већ и због тога што су њихове популације на подручју Дивчибара бројне, што се ретко може видети у другим крајевима Србије. Посебно је значајно присуство субендемичне орхидеје *Dactylorhiza maculata* subsp. *Transsilvanica* (трансилванијски каћун), па се Дивчибаре могу сматрати најважнијим подручјем у Србији за очување ове врсте.

Шумску вегетацију карактеришу разређене белоборове шуме са црнушом на офидолитима (*Erico-pinetum sylvestris serpentinicum*) (Stefanović, 1963) унутар којих су „утиснуте” групе и појединачна стабла *Betula pendula* Roth (бреза) као пионирске врсте, што у пејзажном естетском смислу простору даје интересантну лишћарско-четинарску мозаичну вегетацијску слику. У мозаику шумске вегетације спорадично се јављају и

фрагменти буково-јелових шума (*Abieti-Fagetum moesiacaе*), брезових шума (*Betuletum pendulaе*) и шума белог и црног бора (*Pinetum nigrae-silvestris*). Наведене шуме представљају се у категорију „приоритетних типова станишта” доминантно изграђених од ендемичних врста биљака, фрагилних станишта услед слабе и споре обновљивости, као и у категорију репрезентативних станишта на подручју Србије. Шумске састојине су изграђене од укупно 18 врста дендрофлоре, од којих се у категорији „заштићена дивља врста” према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива налазе 4: *Betula pendula* Roth (бреза), *Juniperus communis* L. (клека), *Rosa canina* L. (дивља ружа) и *Crataegus monogyna* Jacq (бели глог). На списку врста дрвећа које спадају у категорију ретких, реликтних, ендемичних или угрожених врста (ТБФРА, 2000) налазе се 4 врсте: *Betula pendula* Roth (бреза) – ретка и угрожена, *Malus silvestris* L. (дивља јабука) – ретка и угрожена, *Populus tremula* L. (јасика) – под ризиком и *Sorbus aucuparia* L. (јаребика) – ретка. Дендрофонд подручја Заштићено станиште „Дивчибаре” је близак природном потенцијалу и одликује га изузетно висок степен аутохтоности, што даје посебну вредност овом простору. Композиција шумског предела, односно просторни распоред и „архитектура” шумских и нешумских површина, њихов еколошки и функционални однос, као и састав шумских заједница одликују шумску компоненту предела, дајући простору посебан печат и аутентичност.

Такође, значајно је истаћи да се заштићено подручје налази на листи „Међународно значајних подручја за птице у Србији” (Important Bird Areas in Serbia, BirdLife 2000) под називом „Баљевске планине RS025 IBA”.

У оквиру граница заштићеног подручја и непосредном окружењу регистроване су укупно 64 врсте птица, што представља око 18% од укупног броја врста птица регистрованих у Србији. Највећи број врста птица (55) има статус строго заштићене дивље врсте према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива. На међународном нивоу врсте забележене на овом подручју су од посебног значаја, као на пример *Circetus gallicus* (змијар), *Dryocopus martius* (црна жуна), *Dendrocopos syriacus* (сеоски деглић), *Lullula arborea* (шумска шева) и *Lanius collurio* (руси сврачак).

Забележено је присуство укупно 16 врста водоземаца и гмизаваца, што чини 32% од укупног броја врста које насељавају територију Републике Србије. Ово подручје представља станиште 5 строго заштићених дивљих врста водоземаца: *Salamandra salamandra* (даждевњак), *Lissotriton vulgaris* (мали мрмољак), *Ichthyosaura alpestris* (планински мрмољак), *Bombina variegata* (жутотрби мукач), *Bufo bufo* (крстача) и *Rana dalmatina* (шумска жаба), као и 5 строго заштићених дивљих врста гмизаваца: *Emys orbicularis* (барска корњача), *Zamenis longissimus* (Ескулапов смук), *Coronella austriaca* (смукуља), *Natrix natrix* (белоушка) и *Natrix tessellata* (рибарица).

Значајно је истаћи да заштићено подручје обухвата два „Одабрана подручја за дневне лептире” (Prime Butterfly Areas) под називом „Повлен 15” и „Маљен-Сувобор 39” у Србији (Јакшић, 2008) и то „Повлен” и „Маљен-Сувобор”.

Одабрано подручје за дневне лептире (РВА) „Повлен” карактерише 10 циљних врста, и то: *Thymelicus acteon* (тамни ливадар), *Zerynthia polyxena* (ускршњи лептир), *Parnassius mnemosyne* (мнемозине), *Parnassius apollo* (Аполон), *Scolitantides orion* (жедњаков плавац), *Glaucopsyche alexis* (зеленотрби плавац), *Maculinea arion* (пегави мравник), *Euphydryas maturna* (шумски шаренац), *Euphydryas aurinia* (мочварни шаренац), *Melitaea Aurelia* (црвеноноси шаренац). РВА подручје „Маљен-Сувобор” одликује присуство 7 циљних врста: *Pseudophilotes vicrama* (душичин плавац), *Scolitantides orion* (жедњаков плавац), *Glaucopsyche alexis* (зеленотрби плавац),

Maculinea arion (пегави мравник), *Euphydryas aurinia* (мочварни шаренац), *Coenonympha gartedta* и *Erebia medusa* (пролећна еребија).

Од фауне инсеката на подручју је забележено присуство строго заштићених дивљих врста, као што су: *Lucanus cervus* (јеленак), *Nymphalis vaualbum* (мрки многобојац) и *Formica rufa* (шумски мрав). Такође, у водама заштићеног подручја пронађена је строго заштићена врста бескичмењака *Austropotamobius torrentum* (поточни рак) који се убраја међу најугроженије слатководне бескичмењаке у Европи.

ГРАНИЦЕ ПРИРОДНОГ ДОБРА

Укупна површина заштићеног подручја износи 50 ha 30 a 63 m².

На подручју Заштићеног станишта „Дивчибаре“ издвојене су три посебне просторне целине, локалитети под називима: „Бела Каменица“, „Жујан“ и „Питомине“ на којима је утврђен режим заштите II (другог) степена, у складу са природним и створеним вредностима, антропогеним утицајима, потребним мерама за спровођење заштите и очувања, као и могућностима коришћења и развоја.

Граница локалитета „Бела Каменица“ почиње од тромеђе катастарских парцела бр. 510/2, 498/3 и 536/1 (КО Дивчибаре), одакле креће у правцу истока границом кат. парц. број 536/1, до кат. парц. број 534 коју пресеца у тачкама X=418650 Y=4884724 и X=418667 Y=4884703, наставља у истом смеру и пресеца кат. парц. број 533 у тачкама X=418667 Y=4884703 и X=418681 Y=4884686. Затим, граница наставља у правцу истока границом кат. парц. бр. 523, 530, 529, 528 до места где пресеца кат. парц. број 562 у тачкама X=418988 Y=4884709 и X=419028 Y=4884721, граница наставља у истом смеру спољном границом кат. парц. бр. 564, 565, 563, 568/6, 568/5, 568/8, 568/4, 569/5, 569/1, до тромеђе кат. парц. бр. 569/1, 579/2 и 1023 одакле мења правац ка југозападу, спољном границом кат. парц. бр. 569/1, 569/3, 570/1, 565 до места где пресеца кат. парц. број 578/1 у тачкама X=419241 Y=4884533 и X=419241 Y=4884362. Граница затим наставља у правцу југозапада границом кат. парц. бр. 729, 728, 727, до тромеђе кат. парц. бр. 727, 578/2 и 1030, одакле мења правац ка југоистоку границом кат. парц. број 1030, пратећи ток реке, затим границом кат. парц. број 578/10, до тачке где пресеца кат. парц. број 1030 у тачкама X=419270 Y=4883976 и X=419267 Y=4883974, мења правац ка североистоку границом кат. парц. бр. 762/2, 765/1, 764 до места где пресеца кат. парц. број 771/1 у тачкама X=419098 Y=4884044 и X=419078 Y=4884078. Граница даље наставља у истом смеру спољном границом кат. парц. бр. 760/1, 760/2, 759, 756, 755, 731, 734, 737, 738, 744, 738, 739, 526, 525, 524, 523, 533, 534 до почетка границе овог локалитета тј. тромеђе кат. парц. бр. 510/2, 498/3 и 536/1 (КО Дивчибаре).

Граница локалитета „Жујан“ почиње од тромеђе кат. парц. бр. 800/2, 823/1 и 823/3 (КО Дивчибаре), наставља у правцу југа границом кат. парц. бр. 823/1, 824/1, 825/1 и 826/1 до места где пресеца кат. парц. број 827/11 у тачкама X=418392 Y=4884028 и X=418411 Y=4884037, затим пресеца пут кат. парц. број 826/11 у тачкама X=418411 Y=4884037 и X=418414 Y=4884039, граница наставља у истом смеру и пресеца кат. парц. број 827/8 у следећим тачкама X=418414 Y=4884039, X=418436 Y=4884049 и X=418457 Y=4884018. Граница даље наставља у правцу југоистока границом кат. парц. бр. 827/8, 826/11, 827/11, 829, 790/1, 790/6, 842, 843, 844/1, 848/5, 893, 891, 890/1 и 909, затим мења правац ка западу границом кат. парц. бр. 909, 890/1, 893, 885, мења правац и наставља ка југозападу границом кат. парц. бр. 884/1 и 875/1, наставља границом кат. парц. број 875/1 до тачке X=418651 Y=4883757, одакле мења правац ка северозападу границом кат. парц. бр. 885, 848/5, 853/4, 854/4 и 848/5, до места где пресеца кат. парц. број 844/1 у следећим тачкама X=418446 Y=4883818 и X=418433 Y=4883820, затим пресеца кат. парц. број 843 у тачкама X=418433 Y=4883820 и X=418410 Y=4883817, наставља у истом смеру и пресеца кат. парц. број 842 у тачкама X=418410 Y=4883817 и X=418403

Y=4883816, пресеца кат. парц. број 841 у тачкама X=418403 Y=4883816 и X=418355 Y=4883808. Даље граница наставља границом кат. парц. број 840 до места где поново пресеца кат. парц. број 841 у тачкама X=418329 Y=4883787 и X=418309 Y=4883756, пресеца кат. парц. број 842 у тачкама X=418309 Y=4883756 и X=418307 Y=4883741, затим пресеца кат. парц. број 843 у тачкама X=418307 Y=4883741 и X=418296 Y=4883721, у наставку пресеца и кат. парц. број 844/1 у тачкама X=418296 Y=4883721 и X=418283 Y=4883698, граница затим мења правац ка северу пресецајући поново кат. парц. број 844/1 у тачкама X=418283 Y=4883698 и X=418269 Y=4883703, наставља и пресеца кат. парц. број 843 у тачкама X=418269 Y=4883703 и X=418260 Y=4883713, пресеца кат. парц. број 842 у тачкама X=418260 Y=4883713 и X=418251 Y=4883719, затим кат. парц. број 839 у тачкама X=418251 Y=4883719 и X=418235 Y=4883754, пресеца кат. парц. број 835/1 у тачкама X=418235 Y=4883754 и X=418221 Y=4883780, затим пресеца кат. парц. број 834/1 у тачкама X=418221 Y=4883780 и X=418209 Y=4883840. Граница даље наставља границом кат. парц. број 830/1 до места где пресеца исту парцелу у тачкама X=418209 Y=4883840 и X=418264 Y=4883907, пресеца кат. парц. број 828/1 у тачкама X=418264 Y=4883907 и X=418265 Y=4883937, наставља и пресеца кат. парц. број 827/2 у тачкама X=418265 Y=4883937 и X=418274 Y=4883979, пресеца кат. парц. број 826/1 у тачкама X=418274 Y=4883979 и X=418274 Y=4884017, затим пресеца кат. парц. број 825/1 у тачкама X=418274 Y=4884017 и X=418274 Y=4884054, пресеца и кат. парц. број 824/1 у тачкама X=418276 Y=4884054 и X=418278 Y=4884090 и граница наставља до места одакле је почела тј. од тромеђе кат. парц. бр. 800/2, 823/1 и 823/3 (КО Дивчибаре).

Локалитет „Питомине“ је састављен из два одвојена дела:

Граница локалитет „Питомине“, део а почиње од тромеђе кат. парц. бр. 313, 320/1 и 315 (КО Дивчибаре) и наставља у правцу истока границом кат. парц. бр. 320/1, 320/2, 311/1 до тромеђе кат. парц. бр. 310/2, 339/6 и 311/1 одакле мења правац ка југу границом кат. парц. број 311/1, све до места где пресеца кат. парц. број 311/1 у тачкама X=420508 Y=4885405, X=420485 Y=4885383, X=420481 Y=4885366, X=420453 Y=4885326, даље граница мења правац ка северозападу границом кат. парц. бр. 311/1, 320/2, 320/1 до тромеђе кат. парц. бр. 321/1, 315 и 320/1, где мења правац ка северу све до почетка границе овог локалитета, тј. кат. парц. бр. 313, 320/1 и 315 (КО Дивчибаре).

Граница локалитет „Питомине“, део б почиње од тромеђе кат. парц. бр. 335/7, 335/3 и 336/15 (КО Дивчибаре) и наставља у правцу југоистока границом кат. парц. бр. 335/7, 335/1, 335/2, затим граница мења правац ка југу и пресеца кат. парц. број 334/1 у тачкама X=420650 Y=4885349 и X=420664 Y=4885331 и даље наставља границом кат. парц. број 334/1, мењајући правац ка северозападу границом кат. парц. број 334/1 и кат. парц. бр. 335/1, 335/7 све до почетка границе овог локалитета, односно, кат. парц. бр. 335/7, 335/3 и 336/15 (КО Дивчибаре).

РЕЖИМ ЗАШТИТЕ

Режим заштите II (другог) степена – „активна заштита, спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са делимично измењеним екосистемима великог научног и практичног значаја и посебно вредним пределима и објектима геонаслеђа“.

Да би се заштитиле темељне вредности, осим забрана и ограничења прописаних одредбама Закона о заштити природе и Уредбом о режимима заштите („Службени гласник РС“, број 31/12), на заштићеном подручју, односно у режиму заштите II степена спровode се и специфичне мере које се огледају кроз следеће забране и ограничења.

Забрањују се следећи радови и активности:

- промена намене земљишта – станишта приоритетних за заштиту, станишта заштићених врста биљака, заштитног зеленила и осталих зелених површина;
- изградња објеката – стамбених, викендица, апартмана, хотела, ресторана и сл.;
- изградња инфраструктурних објеката, осим трасе канализације планиране Изменама и допунама Плана генералне регулације за туристички центар Дивчибаре, трећа измена („Службени гласник града Ваљева”, бр. 10/2022);
- изградња сервисних саобраћајница за приступ возилима службе одржавања у зони трасе канализације;
- испуштање комуналних или неких других отпадних и фекалних вода на заштићеном подручју;
- извођење геолошких истраживања која подразумевају израду истражних објеката (бушотине, раскопи, усеци, засеци и сл.);
- експлоатација минералних сировина и материјала речних корита;
- отварање било каквих депонија, одлагање и измештање отпадних материја;
- измена морфологије терена;
- уношење инвазивних врста;
- паљење ватре;
- обављање интервенција и активности које неповољно утичу на станишта или строго заштићене дивље врсте биљака и животиња;
- постављање табли и других информација на стаблима;
- чиста сечу шуме;
- садња дрвенастих и жбунастих врста на ливадским и пашњачким екосистемима;
- неконтролисано и непланско уништавање вегетације;
- уношење страних (алохтоних) врста и генетски модификованих организама;
- брање/сакупљање строго заштићених и заштићених биљних врста;
- бетонирање постојећих и планираних стаза;
- отварање било каквих депонија;
- земљани, шумарски и други радови којима се могу нарушити естетске и амбијенталне вредности заштићеног простора, угрозити његове карактеристике и примарне вредности.

Ограничавају се следећи радови и активности:

- санитарна сеча (уклањање само сувих, болесних, изваљених и трулих стабала), као и друге шумарске интервенције неге и заштите шума, укључујући мере противпожарне заштите;
- примена одговарајућих биолошких мера против фитопатолошких и ентомолошких обољења шума;
- постављање и одржавање информативних табли, изложбених поставки и мобилијара, у циљу презентације природних вредности;
- спровођење мера контроле и сузбијања инвазивних врста које не подразумевају употребу хемијских средстава;
- активности везане за очување и унапређење популација ретких и угрожених биљних и животињских врста;
- контролисана посета у образовне, рекреативне и општекултурне сврхе;
- спровођење научно-истраживачких активности и праћење природних процеса;
- спровођење одговарајућих мера противпожарне заштите.